

CÁC THƯƠNG CẢNG VEN BIỂN BẮC TRUNG BỘ THẾ KỶ X-XIX

Nguyễn Thanh Lợi

Cuốn chuyên khảo này được phát triển từ luận án tiến sĩ sử học, được bảo vệ tại Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn Hà Nội, nay được nhà xuất bản Thế giới và MaiHaBooks ấn hành (2021, 303 trang).

Sách chia làm 3 chương: *Cơ sở hình thành và hoạt động của các thương cảng ven biển Bắc Trung Bộ, Các thương cảng ven biển Bắc Trung Bộ và những mối quan hệ thương mại, Nhận xét về các thương cảng ven biển Bắc Trung Bộ thế kỷ X-XIX.*

Điểm nổi trội của công trình là tính phong phú chuyên sâu được thể hiện qua gần 500 chú thích rút ra từ hơn 250 nguồn tài liệu tham khảo, thư tịch (quốc sử, dã sử Việt Nam, Trung Quốc, ghi chép của các thương nhân, giáo sĩ phương Tây, thư từ trao đổi giữa thương nhân nước ngoài với chính quyền sở tại, tài liệu khảo cổ học, tác phẩm văn học sử), thực địa với nhiều phụ lục đa dạng, văn bản, bản đồ cổ đã chứng tỏ sự làm việc nghiêm túc của tác giả.

12 hải cảng được tác giả chọn lọc miêu tả từ 19 cửa sông, nằm dọc theo bờ biển Bắc Trung Bộ: 4 cảng thuộc tỉnh Thanh Hóa (Lạch Trường, Hội Triều, Cửa Bạng, Biện Sơn), 3 cảng thuộc tỉnh Nghệ An (Cửa Cờn, Cửa Thơi, Triều Khẩu) và 5 cảng thuộc tỉnh Hà Tĩnh (Hội Thống, Phù Thạch, Cửa Sót, Kỳ La – Cửa Nhượng, Kỳ Hoa – Cửa Khẩu). Đây là lần đầu tiên có một công trình nghiên cứu về một chuỗi các cảng như thế, với những khảo sát và phân tích từng thành tố riêng lẻ và cả ở dạng cấu trúc tổng thể.

Ở chương đầu, tác giả làm rõ bối cảnh thương mại khu vực biển Đông, vị trí của Bắc Trung Bộ trên các tuyến giao thương, hệ thống bến và mạng lưới giao thương, nguồn hàng, hệ thống chợ, tinh thần hướng ngoại cũng như chính sách thương mại của các vương triều.

Chương 2 cũng là phần trọng tâm của cuốn sách, được mô tả qua diện mạo, không gian của từng thương cảng, qua đó thấy được các tuyến giao thông huyết mạch, tác động trực tiếp đến sự vận động của các thương cảng, quá trình phát triển của các thương cảng qua từng giai đoạn qua dấu tích các bến bãi, di vật gốm sứ, hoạt động của thương nhân, tàu thuyền trong nước và nội vùng.

Trên cơ sở kết quả nghiên cứu về các thương cảng ven biển Bắc Trung Bộ, tác giả rút ra được những nhận định về cơ sở hình thành, quá trình phát triển, đặc điểm, quy mô, vị trí, vai trò của các thương cảng này trong chương 3.

Tác giả đã sử dụng các thuật ngữ như “Kỷ nguyên thương mại sơ kỳ” (The early age of commerce) của Geoff Wade, “Kỷ nguyên thương mại” (The age of commerce) của Anthony Reid như khái niệm công cụ khi thao tác để giúp người đọc thấy được mối quan hệ của đối tượng nghiên cứu đặt trong một bình diện rộng ở phạm vi lớn hơn (khu vực, thế giới) và trong một khoảng thời gian dài.

Cuốn sách khá thành công trong việc thể hiện đặc điểm, diện mạo, mối quan hệ, vị trí, vai trò, yếu tố chính trị, xã hội của các thương cảng ven biển Bắc Trung Bộ ở thế kỷ X-XIX. Đó là thời kỳ diễn ra những biến động lớn trên toàn cầu, mối quan hệ thương mại Đông – Tây và giữa các quốc gia khu vực Đông Á (Đông Bắc Á – Đông Nam Á) hình thành nên những tuyến giao thương ở biển Đông, kết nối nhiều quốc gia, khu vực với nhau.

Dẫu còn những điều chưa trọn vẹn, như tác giả chưa đặt hệ thống thương cảng này trong mối quan hệ với các thương cảng ở Nam Trung Bộ, nhưng đây là một chuyên khảo được biên soạn công phu bởi một tác giả trẻ.